

APURAHAHANKKEEN LOPPURAPORTTI HELSINGIN SANOMAIN SÄÄTIÖLLE

Hankkeen nimi

Relocated -hanke

Myöntövuosi

2023

Myönnetty summa

30 000 euroa

Hanke alkoi

01.01.2023

Hanke päättyi

31.02.2024

Hankkeeseen muualta saatu rahoitus (summa ja myöntäjä)

Barents Press Suomen (BPF) varoista 4000 € Saariselkä retriittiin tammikuussa 2024

Vastuhenkilö (nimi, asema ja organisaatio)

Barents Press Suomi

Anna Jarovaja, projektin vetäjä

Muut tutkijat/työryhmän jäsenet (nimi, asema ja organisaatio)

BPF puheenjohtaja **Timo Sipola**, vpj. **Jarmo Koponen**, hallituksen jäsen
Sari Pöyhönen

Tiivistelmä hankkeesta

Venäjän 24. päivä helmikuuta vuonna 2022 aloittaman hyökkäyssodan jälkeen lakkasi - kaikki - yhteistyö valtiollisen venäläisen median kanssa.

Sadat riippumattomat toimittajat jättivät Venäjän yksinään tai kokonaisten toimitusten jäseninä.

"Relocated" -hanke tukee maanpaossa eläviä venäläisiä journalisteja, jotka haluavat tehdä yhteistyötä Barents Pressin kanssa.

Hankkeen tilaisuuksin osallistui Pohjoismaihin, Baltiaan ja itäiseen Keski-Eurooppaan lähteneitä toimittajia sekä muita Barents Pressin Suomen osaston kutsumia media-alan ammattilaisia.

Venäjänkielisen median haasteet ovat monimuotoisia: osa journalisteista on menettänyt paitsi mahdollisuuden työskennellä kotimaassaan myös tullut leimatuksi osaksi "epätoivottua organisaatiota".

Toimitusten leimaamisella Venäjän valtiovalta varmistuu, etteivät kriittiset äänet voi enää vapaasti kerätä rahoitusta hankkeilleen, ja että ihmiset harkitsevat sitä, voivatko nämä olla millään tavalla yhteydessä leimattujen kanssa.

Sama koskee sellaisia journalisteja, jotka on nimitetty "ulkovaltojen agenteiksi".

Venäjällä maan oikeusministeriö listaa tällä nimikkeellä henkilöitä aina perjantaisin. Heitä voivat olla niin Venäjällä asuvat kuin ulkomaille muuttaneetkin.

Käytännössä valtiovallan vihollisiksi leimattujen on yhä vaikeampaa ja jopa mahdotonta hankkia rahoitusta yleisöltään, joka on edelleen ennen muuta Venäjällä asuva kuluttaja.

Relocated-työryhmä vakuuttui vuoden kuluessa, että vuosikymmenten aikana vahvistunut pohjoisen alueen erityisyys on voimavara, joka säilyttää omaleimaisuutensa, vaikka olosuhteet journalistien työssä muuttuvat.

Vanhoja käytäntöjä uudistetaan tekniikat ja tavat rajat ylittävässä tiedonvälityksessä kehittyvät. Tiedonvaihto toimii etänä, uutiset löytävät yleisönsä.

Tapaamisissa korostui tarve vahvistaa uuteen tilanteeseen sopeutuvaa journalistien ammatillista ja psyykkistä hyvinvointia tukevaa yhteisöä. Maanpakolaisuus on henkisesti raskasta, ja lyhyetkin tauot tuovat merkittävästi voimia jaksaa hankalassa tilanteessa.

Vuoden aikana järjestettyjen kolmen suljetun kokoontumisen palaute osoitti sen, että ammattilaisilla säilyy ulkomaillakin halu osallistua journalismiin. Monille tapaamiset toimivat uusien ideoiden innoittajina.

Relocated-toimittajien vaikeudet tunnistettiin myös isossa kansainvälisessä konferenssissa, johon hankkeessa osallistuttiin ennakkosuunnitelman mukaisesti.

Relocated-hankkeen kokoontumisesta kolme toteutettiin retriittinä, jolloin yhdessäoloon sisältyi myös vapaata seurustelua.

Retriiteissä ilmeni, että myös suomalaisissa organisaatioissa otetaan vakavasti sodan vaikutus yhteistyöhön.

Monet työt voidaan nykyisin tehdä missä vaan, mutta perinteinen raportointi paikan päältä ja yhteydenpito yleisöön kuuluu edelleen oleellisesti toimitustyöhön. Tätä tarvetta ei edes sota vähennä.

Ulkomaille muuttaneet toimitukset hyödyntävät edelleen yhteyksiä maanmiehiinsä, ja Venäjältä saadaan myös aineistoa, vaikka paikan päällä olevien toimittajien ja avustajien yhteydet salataan.

Barentsin alueelta Venäjältä muuttaneita journalisteja on useita satoja Pohjoismaissa ja Baltiassa (Latvia, Liettua), Saksassa ja Turkissa, Montenegrossa sekä Armeniassa ja Georgiassa.

Hankkeen tavoite

Barents Press International on jo 28 vuoden ajan koonnut yhteen toimittajia Pohjois-Suomessa, Pohjois-Ruotsissa, Pohjois-Norjassa ja Luoteis-Venäjällä.

Suomen Barents Press toimii kanavana erityisesti Pohjois-Suomessa ja Pohjois-Karjalassa työskentelevien journalistien ulkomaisille yhteyksille.

Hankkeen tavoitteena on ylläpitää Barentsin alueen toimittajien välistä yhteistyötä. Tämä on äärimmäisen tärkeää Venäjän Ukrainaan hyökkäämisen vuoksi.

Riippumattomat venäläiset uutistoimitukset toimivat maan ulkopuolella. Yleisö on pääasiassa Venäjällä. Työn jatkaminen on haasteellista.

Barents Press Suomen järjestämiin retriitteihin kutsuttiin journalisteja, jotka ovat löytäneet uuden paikan ja tavan työskentelyyn ulkomailta Venäjän aloittaman hyökkäyssodan jälkeen.

Suomen Barents Press painottaa toiminnassaan, että vuosikymmenten aikana solmitut suhteet ovat liian arvokkaita hätiköiden ja täydellisesti katkaistuina unohdettaviksi.

Barents Press aloitti kansainvälisen ja kansallisten osastojen voimin vuonna 1995. Periaatteena on ollut alun alkaen auttaa toimittajia tekemään yhteistyötä rajojen yli koko arktisella alueella.

Barents Press Suomi on osa Barents Press International -verkostoa, johon kuuluu myös Ruotsin ja Norjan Barents Press -yhdistykset. Venäjän Barents Press keskeytti toimintansa organisaationa turvallisuussyistä vuonna 2022.

Barents Press International pyrkii edelleen jatkamaan tärkeää välitystyötään niin suomalaisten, ruotsalaisten kuin norjalaisten ja itsenäisten ja riippumattomien venäläisten toimittajien kanssa.

Hankkeen tärkeimpiä tukimuotoja ovat:

- Antaa tukea ja neuvontaa maanpaossa oleville toimittajille sekä antaa näille yksilöllistä ammatillista lisäkoulutusta;
- Vahvistaa journalistisia siteitä suomalaisten, ruotsalaisten, norjalaisten ja venäläisten maanpaossa elävien toimittajien välillä;
- Laajentaa ja tukea Venäjän riippumattoman median valmiuksia pitää yllä suhteita muihin maihin sanan- ja ilmaisunvapauden pitkäaikaisen kehityksen takaamiseksi.

- Järjestää koulutukseen sopivia tapaamisia ja huolehtia mahdollisuuksien mukaan henkisen tuen tarjoamisesta.

Tavoite saavutettiin (asteikolla 1–5; 1=huonosti, 5=erinomaisesti):

Relocated työryhmä arvioi saamansa palautteen perusteella, että hankkeen tavoitteet saavutettiin hyvin (4).

Hankkeessa järjestettiin tapaamiset -retriitit Lieksassa (Suomi), Riiassa (Latvia) ja Saariselällä (Suomi). Lisäksi hankkeeseen kuului osallistuminen suureen kansainväliseen tutkivien journalistien tapaamiseen Ruotsin Göteborgissa.

Journalistit ja toimitukset saivat palautteen sekä osallistujien kanssa käytyjen yksityisten keskustelujen perusteella arvioituna uutta tietoa yhteistyön mahdollisuuksista.

Miinuksena voidaan pitää sitä, että osa suunnitellusta (monenkeskisestä) ohjelmasta ja tapaamisista jäi toteuttamatta, koska sodan laajeneminen muutti Ruotsin ja Norjan Barents Pressin osastojen toimintaa ja näiden rahoitusta leikattiin.

Kaikkia Barentsin alueelta muuttaneita ei voitu kutsua mukaan ennakkoon suunnitellusti. Osa Pohjois-Venäjältä lähteneistä journalisteista on muuttanut Euroopan ja Aasian rajoille. Heitä asuu Turkissa, Georgiassa ja Armeniassa.

Keskeiset tulokset

Venäjän hyökkäyssodan kiihtymisen jälkeen yhä useammat venäläiset (riippumattomat) toimitukset ja yksittäiset toimittajat jatkavat työtään ulkomailla. Useat pohjoisilta alueilta kotoisin olevat journalistit ovat siirtyneet Pohjoismaihin.

Uudet internetissä kehittyvät mediat, kuten "*Novaja vkladka* [Uusi näppäimistö]"-projekti ja eri puolille pohjoista Venäjää levittäytynyt sivusto *7x7* sekä *Mediazona* ovat onnistumisia ulkomailla.

Erityistä huomiota hankkeessa kiinnitettiin henkiseen tukeen ja yhteistyömuotojen kehittämiseen. Käytännön tietojen vaihdon lisäksi tärkeäksi muodostui mahdollisuus rentoutumiseen.

Relocated-hankkeeseen osallistuneet toimitukset saivat vuoden aikana mahdollisuuden tavata kasvokkain ja neutraalissa - ystävällisessä ympäristössä: kesällä metsä-Suomessa, syksyllä Riiassa ja talvella Lapissa.

Vuoden aikana järjestettyjen kolmen suljetun kokoontumisen palaute osoitti sen, että ammattilaisilla säilyy ulkomaillakin halu osallistua journalismiin. Monille tapaamiset toimivat uusien ideoiden innoittajina.

Tiedonvaihto toimii myös niin, että Barents Pressin kaikki osallistujat ovat saavana osapuolena.

Osanottajat pitivät tärkeänä sitä, että heillä oli mahdollisuus vaihtaa näkemyksiä, saada ammatillista tukea sekä saada moraalista ja psykologista tukea.

Retriiteissä ilmeni, että suomalaisissa organisaatioissa otetaan vakavasti sodan vaikutus yhteistyöhön.

Seminaareissa näkemyksistä ovat kertoneet niin *Cultura*-säätio, *Journalistiliitto* kuin *Suomi-Venäjä*-seurakin sekä isot mediat kuten *YLE* ja *Helsingin Sanomat*. Kansainvälisesti mukana ovat olleet *Media Hub Riga*, The Nordic Journalist Centre, Denmark, Barents Press Sweden, Barents Press Norway.

Verkostoituminen Euroopassa työskentelevien venäläisten toimittajien kanssa tarjoaa suomalaisille journalisteille tuoreita näkökulmia naapurimaan myllerryksiin ja tilaisuuden saada sensuroimatonta tietoa, jota perinteiset kanavat eivät pysty tarjoamaan.

Barents Press järjestää hankkeessaan emigroituneille venäläisille toimittajille ja toimituksille ilmaista neuvontaa juridisissa, käytännöllisissä ja verkostoitumiseen liittyvissä kysymyksissä.

Tapahtuma Lieksassa (9.–11.6.2023)

Lieksan kokouksessa keskityttiin erityisesti yhteistyöverkoston laajentamiseen ja uusien hankeideoiden kehittämiseen.

Tapahtuma tarjosi suomalaisille ja venäläisille toimittajille (lähinnä Luoteis-Venäjältä, Barentsin alueelta Suomeen muuttaneille) mahdollisuuden tutustua toisiinsa ja keskustella mahdollisista yhteistyömuodoista.

Ensimmäisessä Relocated-tapaamisessa korostuivat mahdollisuudet työskennellä Suomessa. Ryhmätöissä huomioitiin aiheita Venäjä-juttuihin, jotka kiinnostavat niin Venäjällä kuin muuallakin. Yksi ryhmä pohti Venäjän viime vuosikymmenten historiaa - **Vladimir Putinin** presidenttikaudesta kertomista, ja selvitti maan nykyistä sisä- ja ulkopoliittista tilannetta.

Toisen ryhmän piti keksiä hanke Suomessa asuville Venäjältä tulleille siirtolaisille.

Kolmas ryhmä laati internetissä toteutettavan tietoisuuskampanjan venäläisille, jotka asuvat Venäjällä, mutta haluavat olla tietoisia muusta maailmasta.

Kokoukseen osallistui noin 20 henkilöä. Osallistujat totesivat, että ammatillisen kehityksen lisäksi on keskityttävä henkisen tuen vahvistamiseen ja lisättävä keinoja yhteisöllisyyden vahvistamisessa.

(linkki raporttiin nro 1)

<https://mail.google.com/mail/u/0/?shva=1#search/ulla.koski%40hssaatio.fi?projector=1>

Tapahtuma Riassa (22.-24.9.2023)

Riian kokous oli vastaus aiemmissa kokouksissa saatuun palautteeseen. Pääpaino oli oikeudellisissa kysymyksissä ja yhteisten hankkeiden kehittämisessä.

Tilaisuuteen osallistui 30 ihmistä, joiden joukossa oli Venäjältä muuttaneita toimittajia ja eri mediaorganisaatioiden edustajia pohjoismaista: Tanskasta, Norjasta, Ruotsista ja Suomesta.

Seminaarissa tarkasteltiin toimittajien oikeuksia ja velvollisuuksia Euroopan unionissa sekä annettiin tietoa venäläisten freelance-

toimittajien työstä uusissa olosuhteissa. Luennoitsijoina oli sekä venäläisiä että eurooppalaisia käytäntöjä tuntevia asiantuntijoita, kuten mediajuristi **Galina Arapova**.

Asiantuntijoina puhuivat juristit Venäjältä ja Suomesta sekä **Nordisk Journalist Centerin** (NJC) edustajat.

Keskustelut osoittivat tarpeen jatkaa tiedonvaihtoa ja tukea toimittajien sopeutumista uuteen työympäristöön.

(linkki raporttiin nro 2)

<https://mail.google.com/mail/u/0/?shva=1#search/hss/KtbxLzGcGXhNCKZGCgCTpTMnNBjTLMqNB?projector=1&messagePartId=0.3>

<https://mail.google.com/mail/u/0/?shva=1#search/barents+press+raportti+hss?projector=1>

Tapahtuma Saariselällä (25.–28.1.2024)

Saariselän tapaamisessa tammikuussa korostui maasta muuttaneiden toimitusten erikoistumisen merkitys. Uudessa tilanteessa haetaan omia vahvuuksia luovilla tavoilla, joista voidaan oppia toinen toiselta.

Omaa toimintaansa esittelivät Novaja vkladka, joka on erikoistunut pitkien feature-juttujen välittämiseen Venäjän alueilta; Pohjois-Venäjällä perustettu 7x7 -sivusto hakee yleisönsä edelleen alle miljoonan asukkaan venäläisistä kaupungeista. Venäjän väkivaltaviranomaisten - oikeuslaitoksen ja vankeinhoidon tilaan sekä opposition tarkkailuun painottuva Mediazona jatkaa edelleen vuosikymmenen aikana kehittyntä työtään Latvian Riiasta johdettuna.

Saariselälle saatiin terveiset myös Montenegrosta, jonne on syntynyt vahva journalistien yhteisö Venäjän arktisilta alueilta muuttaneiden ja eri puolilta Venäjää lähteneiden kesken.

Osallistujat toivoivat tukea eurooppalaisilta kansalaisjärjestöiltä ja mediaorganisaatioilta. Barentsin alueen toimittajat keskustelivat verkkoviestinnän laajentamisen mahdollisuuksista.

Myös Saariselällä jatkettiin pohdintaa toimittajien ammatillista ja psyykkistä hyvinvointia tukevan yhteisön vahvistamisesta.

(linkki raporttiin nro 3)

<https://mail.google.com/mail/u/0/?shva=1#search/sari.poyhonen%40yle.fi?projector=>

1

Göteborg (19.–22.9.2023)

Tutkivien journalistien maailmankonferenssiin (GIJC 2023) Göteborgissa päästiin osallistumaan (5 henkilöä) Nordisk Journalist Centerin (NJC) järjestämään erityisohjelmaan, johon otti osaa myös kahdeksan NJC: n konferenssiin tuomaa venäläistoimittajaa.

Erytisohjelmassa käytiin verkostoitumisen ohella läpi muun muassa Venäjän seuranta länsimediassa, Ukrainan sodan uutisointia, yhteistyömahdollisuuksia ja journalistien kohtaamia esteitä ja tutkivan journalismin mahdollisuuksia.

Palautteen mukaan konferenssi osoittautui hyväksi foorumiksi tavata kollegoita muista maista sekä keskusteluun ajankohtaisista aiheista ammatillisessa ympäristössä.

Kansainvälistymisen myötä tutkivan journalismin rajat ovat laventuneet. Tutkivien journalistien kattojärjestö GIJN on voittoa tavoittelematon kansainvälinen yhdistys, joka on sen perustamisesta – vuodesta 2004 – laajentanut toimintaa 90 maahan, joissa työskentelee yhteensä 244 jäsenjärjestöä.

Linkkejä raportteihin

<https://mail.google.com/mail/u/0/?shva=1#search/barents+press+raportti+hss?projector=1>

<https://mail.google.com/mail/u/0/?shva=1#search/hss/KtbxLzGcGXhNCKZGCgCTpTMnNBjTLMqNB?projector=1&messagePartId=0.2>

Ehdotuksia hankkeen jatkamiseksi:

Palautteen perusteella käy selväksi, että Barents Press Finland voisi vahvistaa Venäjältä muuttaneiden toimittajien ammatillista tukiverkostoa,

edistää sananvapautta ja tukea itsenäistä journalismia uusissa olosuhteissa:

1. Verkkoalustan kehittäminen: pysyvän verkkoalustan luominen, jossa Venäjältä muuttaneet toimittajat voivat kommunikoida, vaihtaa tietoja ja resursseja sekä keskustella ammatillisista ongelmista ja mahdollisuuksista. Tämä tarjoaa jatkuvaa tukea ja yhteisön, joka on käytettävissä missä tahansa.

2. Ammatillisen kehityksen seminaarit: säännölliset seminaarit tietyistä aiheista, kuten tutkivasta journalismista, digitaalisen median työkaluista ja oikeudellisista kysymyksistä. Tämä vastaa suoraan osallistujien tarpeisiin ammatillisen kehityksen ja tiedon päivittämisen suhteen.

3. Mentorointi ja kokemusten vaihtoa eri maiden toimittajien välillä: mentorointiohjelman luominen, jossa kokeneemmat toimittajat ja mediatyöntekijät voivat antaa suosituksia ja tukea nuorille tai vähemmän kokeneille kollegoille. Tämä vahvistaa tukea yhteisössä ja edistää ammatillista kasvua. Eri maiden kollegat voivat myös järjestää aivoriihiä ja ideointia yhteisiin journalistisiin ja rajat ylittäviin projekteihin.

4. Vuorovaikutus ja yhteistyö eurooppalaisten mediaorganisaatioiden kanssa: syvennetään yhteistyötä eurooppalaisten mediaorganisaatioiden ja journalististen yhdistysten kanssa tarjoamalla harjoittelupaikkoja ja työmahdollisuuksia Venäjältä muuttaneille toimittajille.

"*Relocated*" -kokoontumisten aikana kävi selväksi, että tapahtumien osallistujilta on hyvä edellyttää omaa aktiivisuutta. Vuoden 2023 aikana aloitettua työtä kannattaa jatkaa.

Hankkeen julkaisut, artikkelit ja kirjoitukset (myös linkit)

Sari Pöyhönen, toimittaja, YLE Lappi, on saanut ideoita ja kontakteja juttuihinsa Relocated-hankkeen ja sen verkostojen kautta:

Venäläisten oppositiomedia neuvoi viikonloppuna Ukrainan raja-alueilla asuvia kansalaisia: kannattaa pakata hätämatkalaukku. "Venäläisillä nousi kauhua ja hämmennystä. Ja myös tunteita, joita kuvailemaan tarvitaan kirosanoja", sanoo Liettuasta käsin toimivan, venäläisen 7x7-nettilehden päätoimittaja.

<https://yle.fi/a/74-20038423>

Putinia vastustavat aktivistit sinnittelevät Venäjällä, mutta käteinen, kryptovaluutta ja vapaaehtoistyö tuovat helpotusta <https://yle.fi/a/74-20042737>

”Putin käyttää hyökkäystä Ukrainaan etnisenä puhdistuksena Venäjällä”, sanoo Siperian alkuperäiskansaansa kuuluva aktivisti <https://yle.fi/a/74-20060859>

Jarmo Koponen blogeja (jarmo.koponen.fi)

Happea tukehtuvalle ”Toimittajat eivät ole aktivisteja tai opettajia. Heidän on itse opittava uusia asioita – jatkuvasti.”

<https://www.jarmokoponen.fi/2023/07/08/happea-tukehtuvalle/>

Selviytyjät – venäjäläiset tutkivat journalistit ”Tutkivan journalismin tukemisen pitäisi olla valtion ohjelmassa ja julkaisujen verovaroin rahoitettuja niin kuin siltojen rakentamisen sujuvan tieverkon ylläpitämiseksi.”

<https://www.jarmokoponen.fi/2023/12/21/selviytyjat-venajalaiset-tutkivat-journalistit/>

Vaikene, valehtele tai pakene – Venäjän median murros ”Ulkomaille lähteneet toimittajat ovat tehokkaita ja osaavat työnsä. Toimitukset laajentuvat useille alustoille ja seuraavat maailmaa tarjoten henkireiän maailman ja maansa tilasta kiinnostuneille venäjäläisille.”

<https://www.jarmokoponen.fi/2023/12/09/vaikene-valehtele-tai-pakene-venajankielisen-median-muutos/>

Kirkkoniemen suruprosessi ”Rajat ylittävän yhteistyön merkitystä ei kiistä kukaan, ja siksi pyritään säilyttämään mitä vain voidaan. Laajempi yhteistyö on vuosiksi mahdotonta. Mutta kaikkien kontaktien katkaisu ei olisi järkevää.”

<https://www.jarmokoponen.fi/2023/08/23/kirkkoniemen-suruprosessi/>

Esitelmät tieteellisissä konferensseissa

- Tutkivien journalistien maailmankonferenssiin (GIJC 2023) Göteborgissa pääsi hankkeen puitteissa osallistumaan viisi henkilöä.

- Aleksanteri-konferenssi 2023 *"Decolonizing Space in the Global East"*

- Väitöskirjatutkija Jarmo Koponen esitteli seminaarissa tutkimuspapereitaan yhdessä HSS:n apurahansaajan - *Resilience/Resistance/Compliance: Russian Journalistic and Activist Communities in Exile and in the Country* - tutkimusryhmän kanssa.

lyhyt_a-conffa 2023 20232410_sp_pak.pdf

<https://www.helsinki.fi/en/conferences/decolonizing-space-global-east/program>

[EU-alue muodostaa melko pienen osan uusien siirtolaisten kohdemaista. Ulkopoliittisen instituutin tutkija Margarita Zavadskaya painotti myös sitä, kuinka Venäjältä lähteneiden ja sinne jääneiden välinen jakolinja syvenee entisestään.

<https://journal.fi/idantutkimus/article/view/138556/90108>]

Muut esitykset, luennot ja koulutukset

Suomi-Venäjä seura esitelmä Helsingissä 27.11. 2023

Ulkomaille muuttaneiden toimittajien ja aktivistien haastatteluista syntynyt aineisto on osa kirjoittajan kaavailemaa eräänlaista testamenttia journalismin muutoksesta yhden toimittajan aktiiviuran aikana. Vuoden 2023 aikana kerätty materiaalia näkyy jo aiemminkin ainakin omissa somekanavissa aihetunnisteella #muukalaismedia

[Vaikene, valehtele tai pakene – Venäjän median murros](#)

**

Valmistuneet (tai valmistumassa olevat) opinnäytetyöt

Hankkeen saama medianäkyvyys (lehtikirjoitukset, tv- ja radio-ohjelmat, muu medianäkyvyys)

Hankkeessa syntyneet tutkimusaineistot

Aineistojen tallennuspaikka mahdollista jatkokäyttöä varten